

Fagersta kommun

2010-08-27

1 (33)

Enhetschef Förskolan Humlan

Dnr: 40-2009:1849

Enhetschef Förskolan Prästkragen

Rektor Per-Olsskolan

Rektor Alfaskolan

Språk- och kunskapsutveckling för barn och elever med annat modersmål än svenska

Kvalitetsgranskning av Alfaskolan, Per-Olsskolan, Humlans förskola och Prästkragens förskola i Fagersta kommun

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av språk- och kunskapsutveckling för barn och elever med annat modersmål än svenska under hösten 2009 och våren 2010. Granskningen genomförs i 21 förskolor och 21 grundskolor fördelade på 12 kommuner i landet. I förskolorna granskas verksamheten för barn i åldern tre till fem år och i grundskolan granskas undervisningen för elever i årskurserna 2 och 4. Urvalet av kommuner har gjorts så att de ingående kommunerna representerar stora och små kommuner, tätort och glesbygd. Förutom att resultaten av granskningen presenteras i beslut för respektive kommun kommer övergripande iakttagelser och slutsatser inom området att redovisas i kvalitetsgranskningsrapporten "Språk- och kunskapsutveckling för barn och elever med annat modersmål än svenska".

Övergripande information om kvalitetsgranskningen och projektplanen för kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats:

(<http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning/>)

Syftet med denna granskning är att bidra till ökad måluppfyllelse för barn och elever med annat modersmål än svenska. Närmare en femtedel av eleverna i grundskolan idag har utländsk bakgrund, antingen är de födda utomlands eller i Sverige av utlandsfödda föräldrar. Så länge elever med annat modersmål än svenska inte behärskar det

svenska undervisningsspråket, kommer de att ha sämre förutsättningar att nå de nationella målen än elever med svenska som modersmål.

Mot denna bakgrund har Skolinspektionen valt att genomföra en kvalitetsgranskning med inriktning på kommuners, skolors och förskolors insatser för att ge förutsättningar för barn och elever med annat modersmål än svenska att nå de nationella målen. Det övergripande syftet med granskningen är att utveckla förskolors och skolors förmåga att arbeta så att barn och elever får en språk- och kunskapsutveckling som i högre utsträckning ger dem förutsättningar att nå skolframgång.

Skolinspektionens granskning utgår ifrån fyra huvudfrågeställningar. Frågeställningarna bygger i sin tur på nedan nämnda framgångsfaktorer, ett urval av de faktorer som olika utvärderingar och forskningsrapporter lyfter fram som betydelsefulla för att ge barn och elever med annat modersmål än svenska möjligheter att nå målen. Samma faktorer återfinns också i de styrdokument som reglerar verksamheten i förskolan och undervisningen i grundskolan. Skolinspektionens bedömningar utgår ifrån de generella regleringar som rör alla barn i förskolan och alla elever i grundskolan samt de specifika regleringar som rör gruppen barn och elever med annat modersmål än svenska.

För att betona den tillgång det innebär att kunna uttrycka sig på mer än ett språk används ibland uttrycket flerspråkiga barn/elever i beslut och granskningsrapport i stället för "barn och elever med annat modersmål än svenska".

Framgångsfaktorerna kan sammanfattningsvis beskrivas enligt följande (utan inbördes rangordning):

- Personalen arbetar språk- och kunskapsutvecklande. Det innebär att personalen känner till de flerspråkiga barnens/elevernas unika behov och utgår ifrån dessa. Detta innebär att barnen/eleverna får utgå ifrån egna erfarenheter, ges möjlighet att relatera nya kunskaper till de egna begreppen och att förstå de sammanhang som kunskaperna presenteras i.
- Personalen ser flerspråkighet och mångkulturalitet som en tillgång och att detta kommer till uttryck i verksamheten.
- Det finns en pedagogisk mångfald som ger barnen/eleverna möjlighet att skaffa sig och uttrycka kunskaper på olika sätt.
- Personalen har höga förväntningar och tilltro till barnens och elevernas förmåga.
- Flerspråkiga barn/elever ges förutsättningar att träna och använda sina olika språk.
- Miljön är trygg.
- Förskolor och skolor ser föräldrarna som en resurs och arbetar för att utveckla ett gott samarbete.

Granskningen av förskolorna Humlan och Prästkragen samt Alfaskolan och Per-Olsskolan i Fagersta kommun ingår i detta projekt. Underlaget till beslutet består av dokument från kommunen och verksamheterna samt av information som samlats in vid besök i de olika verksamheterna under perioden oktober till november 2009.

I förskolorna genomfördes observationer, intervjuer med personal och chefer samt informella samtal med barnen. I skolorna intervjuade Skolinspektionen elever, lärare och skolledning samt genomförde observationer i lärandemiljön. I kommunen har också modersmålslärare intervjuats. I de granskade verksamheterna har de flerspråkiga barnens och elevernas föräldrar medverkat i en enkätundersökning. Resultaten från denna undersökning kommer att ingå i kvalitetsgranskningsrapporten och även återkopplas till den granskade förskolan/skolan. Beslutet grundar sig också på annan information som finns i Skolverkets nationella uppföljningssystem eller annat offentligt material. Företrädare för Fagersta kommun, förskolorna Humlan och Prästkragen samt Alfaskolan och Per-Olsskolan har haft möjlighet att ge synpunkter på sakinnehållet som ligger till grund för kvalitetsgranskningens beslut.

Fråge-/granskningsområden

Skolinspektionen har granskat följande fyra huvudfrågeställningar i syfte att undersöka om det finns ett arbete i förskolan/skolan som främjar språk- och kunskapsutvecklingen hos barn och elever med annat modersmål än svenska.

1. Utgår arbetet i förskolan/skolan ifrån barnens/elevernas kulturella bakgrund och livsmiljö?

Här har granskningen fokus på om arbetet/undervisningen i förskolan/skolan utgår ifrån barnets/elevens bakgrund och livsmiljö.

Här ingår bland annat frågorna:

Vilken attityd/inställning har ledning och personal till värdet av att barnen/eleverna utvecklar sitt modersmål?

Hur är modersmålsundervisningen organiserad, erbjuds den i alla aktuella språk, är den ett attraktivt erbjudande, var är den förlagd, vilken tid erbjuds den?

Hur arbetar förskolorna med att ge barnen möjlighet att utveckla sitt modersmål, finns speciella resurser i form av modersmålstränare/lärare? Hur arbetar förskolorna i övrigt med att stimulera modersmålsutvecklingen?

2. Anpassas arbetet till barnens/elevernas behov och intressen?

Här har granskningen fokus på meningsfullhet, motivation och sammanhang i verksamheten. Finns det ett arbetssätt i förskolan/skolan som främjar språk- och kunskapsutveckling?

Här ingår bland annat frågorna:

Hur ser förskolans/skolans organisation, verksamheternas innehåll och utformning och lärandemiljöer ut? Finns det en flexibilitet?

Ses barnen/eleverna som individer eller enbart som tillhörande kategorin "barn och elever med annat modersmål än svenska"? Integreras stimulansinsatser för språkutvecklingen i övriga aktiviteter? Integreras ämnes- och språkundervisning? Samarbetar lärare med olika kompetenser? Stimulerar lärarnas arbetssätt en klassrumsinteraktion?

Hur följer man barnen utveckling och lärande i förskolan och hur sker kunskapsuppföljningen i skolan?

3. Ges barnen/eleverna möjligheter att utveckla sitt modersmål?

Här har granskningen fokus på förskolornas och skolornas arbete för att barn och elever med annat modersmål än svenska ska ges möjlighet att utveckla sitt modersmål.

Här ingår bland annat frågorna:

Vilken attityd/inställning har ledning och personal till värdet av att barnen/eleverna utvecklar sitt modersmål?

Hur är modersmålsundervisningen organiserad, erbjuds den i alla aktuella språk, är den ett attraktivt erbjudande, var är den förlagd, vilken tid erbjuds den?

Hur arbetar förskolorna med att ge barnen möjlighet att utveckla sitt modersmål, finns speciella resurser i form av modersmålstränare/lärare? Hur arbetar förskolorna i övrigt med att stimulera modersmålsutvecklingen?

4. Har lärarna utbildning i de ämnen de undervisar i och erbjuds lärarna relevant kompetensutveckling?

Här har granskningen fokus på kompetensen i förskolan/skolan för att arbeta med språk- och kunskapsutveckling för barn/elever med annat modersmål än svenska.

Här ingår bland annat frågorna:

Hur ser den övergripande styrningen ut när det gäller personalens/lärarnas utbildning och kompetensutveckling? Hur ser kompetensutvecklingsinsatserna ut?

Finns det medvetna strategier för rekrytering, finns det flexibilitet i hur lärare anställs och placeras?

Hur tar förskolan/skolan tillvara de olika lärarkompetenserna? Tas hänsyn till kompetens när det gäller dessa grupper av barn/elever?

Beskrivning av Fagersta kommun

Fagersta kommun ligger i norra Västmanland och har ca 12 000 invånare varav ca 90 procent bor i tätorten. Fagersta är en gammal bruksort med anor tillbaka på 1500-talet.

Fagersta har en relativt lång erfarenhet av kommuninvånare med annat modersmål än svenska. På 1970-talet flyttade många med finskt ursprung till Fagersta och under en period fanns finskspråkiga klasser i Alfaskolan. Sedan 1985 har kommunen ett avtal om flyktingmottagande och har mellan 2007–2009 förbundit sig att ta emot 52 personer per år. De tre största språkgrupperna är arabiska, somaliska samt kirundi.

Inom det kommunala flyktingmottagandet på Aktivitetscenter arbetar man med integrationsprojekt varav en del riktar sig till föräldrar för att stärka föräldraskapet. Bland annat anordnas studiecirklar på modersmål där man belyser och diskuterar det svenska skolsystemet, jämställdhet, demokrati och hedersrelaterat våld. Sedan ett år tillbaka finns även en öppen förskola för invandrarkvinnor och deras barn, verksamheten är ett tvåårigt projekt och syftar till att stärka föräldraskapet och ge samhällsinformation till målgruppen. Verksamheten är integrerad med SFI-undervisning.

Integrationsprojektet riktar sig även till barn och ungdomar med ”kill- och tjejgrupper” i skolan där ungdomar får tillfälle att diskutera hur det är att leva med dubbla kulturer. Grupperna leds på modersmål av informatörer från Folkhälsobyrån.

I Fagersta har en förskolechef det övergripande ansvaret för samtliga förskolor i kommunen. Tillsammans med en förskoleutvecklare och en förskolekonsulent fungerar de som ledningsgrupp. Ute på förskolorna finns åtta samordnare som fungerar som informationslänk mellan ledning och förskolan och tvärtom.

Skolinspektionens iakttagelser och bedömningar

Humlans förskola

Förskolan Humlan ligger i Kolarbyn i norra Fagersta och hör till norra skolområdet. Till detta skolområde hör också Alfaskolan dit flertalet av Humlans förskolebarn går vidare. På förskolan finns fyra avdelningar varav två är för de yngre barnen mellan 1–3 år och två för barn mellan 3–5 år. Avdelningarna samarbetar för att skapa en ”röd tråd” på förskolan med gemensamma teman och traditioner. Sammanlagt går ca 70 barn på förskolan och man arbetar med rotation, vilket innebär att samma lärare följer barnen under hela tiden på förskolan.

Humlan har enligt förskolechefen och personalen en lång erfarenhet av att ta emot barn med annat modersmål än svenska och ca 20 procent av barnen är idag flerspråkiga. Trots detta saknas i dokumentationen från Fagersta kommun, t.ex. i kommunens kvalitetsredovisning eller på förskolans eller kommunens hemsida, uppgifter om att det finns många barn med annat modersmål än svenska på förskolan.

Kvalitetsgranskningen av Humlans förskola har innefattat barn i åldern 4–5 år. Inspektörerna deltog i förskolans arbete under tre dagar och genomförde observationer och samtal med barn och lärare.

1. Utgår arbetet i förskolan ifrån barnens kulturella bakgrund och livsmiljö?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att verksamheten i Humlans förskola i större utsträckning behöver utgå ifrån barnens kulturella bakgrund och att förskolan i planeringen av den pedagogiska verksamheten behöver ta större hänsyn till att det finns flerspråkiga barn i gruppen. Skolinspektionen bedömer också att Humlans förskola bör ta större ansvar för att ta till sig kommunens gemensamma rutiner för mottagandet av nyanlända barn.

Skolinspektionens iakttagelser

En förutsättning för att en skola ska kunna beakta barnens bakgrund och livsmiljö vid planering av verksamheten är att en kartläggning sker när barnen börjar på förskolan.

På förvaltningsnivå har kommunen ett antal genomarbetade riktlinjer till stöd för arbetet med barn med annat modersmål än svenska. Dessa riktlinjer omfattar bland annat rutiner för det första samtalet med föräldrarna då barnet skrivs in i förskolan, information till föräldrarna under förskoletiden, överlämningen av barnet från förskola till förskoleklass samt mottagandet av nyanlända förskolebarn.

Kartläggning av de flerspråkiga barnens språkmiljö

Av intervjun med förskolechefen och förskoleutvecklaren i Fagersta kommunen framgår att de i hög grad är medvetna om betydelsen av att kartlägga barnens språkliga och kulturella bakgrund. En handlingsplan för nyanlända förskolebarn har nyligen arbetats fram och information om denna har gått ut till samtliga förskolor i kommunen. På Humlans förskola är flertalet av de flerspråkiga barnen födda i Sverige, men det finns också barn som är nyanlända. För de barn som är födda i Sverige och som har föräldrar med utländsk bakgrund görs ingen kartläggning av barnens språkliga och kulturella bakgrund. De inskolningssamtal som genomförs är likadana som för svensktalande familjer. För de barn som kommer som nyanlända till förskolan genomförs ett samtal där personalen bland annat tar reda på barnets språk och kulturella bakgrund. Humlans personal känner till att det för mottagandet av de nyanlända barnen finns en handlingsplan men uppger att de inte fått någon handledning i hur handlingsplanen ska användas.

Vid samtal med pedagogerna framkommer att de är osäkra på både barnens ursprungsländer och vilket språk barnen talar i sin hemmiljö. Detta kan tyckas anmärkningsvärt med tanke på att flertalet av pedagogerna arbetat på förskolan och följt barnen från tidig ålder. Pedagogerna uppger att de är väl medvetna om att det i läroplanen står att barn med annat modersmål än svenska ska få möjlighet att utveckla det svenska språket

och sitt modersmål, och att det dagliga arbetet utgår från detta. Trots denna medvetenhet om läroplanen verkar pedagogerna osäkra på betydelsen av det som står skrivet i läroplanen som åsyftar barn med annat modersmål än svenska.

Trygghet, trivsel, värdegrundsarbete

En framgångsfaktor i arbetet med flerspråkiga barn är en trygg miljö.

Humlans förskola har en arbetsplan som ligger till grund för det dagliga arbetet. I den finns beskrivet hur personalen ska arbeta med värdegrunden. Pedagogerna uttrycker att det värdegrundsarbete som sker på förskolan ingår i den dagliga verksamheten och finns med i den övergripande planeringen. Barnen berättar i samtal att de känner sig trygga och att det är roligt att vara på förskolan. Vidare uppger pedagogerna att värdegrundsdiskussioner förs både i personalgruppen och i barngruppen. Av Skolinspektionens observationer framgår att barn och vuxna bland annat arbetar med olika begrepp, hur man är en god kompis och vilka regler som gäller på förskola.

2. Anpassas arbetet till elevernas behov och intressen?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att förskolan Humlan behöver utveckla arbetet så att det i högre utsträckning utgår från barnens olika behov och intressen. Skolinspektionen bedömer att förskolan Humlan behöver utveckla arbetet så att det i högre utsträckning fokuserar på barnens språkutveckling.

Skolinspektionens iakttagelser

Förskolan språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt

Ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt är en av framgångsfaktorerna i arbetet med flerspråkiga barn. Som framgår i inledningen av denna rapport innebär ett sådant arbetssätt bland annat att personalen känner till de flerspråkiga barnens unika behov och utgår ifrån dessa. Detta i sin tur innebär att barnen får utgå ifrån egna erfarenheter, ges möjlighet att relatera nya kunskaper till de egna begreppen och att förstå de sammanhang som kunskaperna presenteras i.

På förskolan Humlan arbetar man ibland med tvärgrupper och samverkar mellan de olika avdelningarna. Planeringen av verksamheten utgår ofta från de aktiviteter som barnen själva väljer utifrån ålder och intresse. Verksamheten är i stort sett väl fungerande. Skolinspektionen konstaterar att det i den pedagogiska miljön är mycket lite som relaterar till den mångfald som finns på förskolan. I samlingen, som förskolan har varje dag, finns t.ex. ingenting planerat utifrån att många barn är flerspråkiga och kommer från andra kulturer. De flerspråkiga barnen har inte heller tillgång till böcker, sagor, bilder eller annat material på sitt eget modersmål. På en avdelning har man satt upp flaggor från barnens ursprungsländer och pedagogerna berättar att de brukar prata med barnen om hur man gör vid vissa högtider i olika länder. I övrigt finns det ing-

enting i miljön eller aktiviteter som anknyter till att barnen har olika bakgrund, olika hemspråk, behov eller intressen. Pedagogerna uttrycker att de saknar verktyg och kunskap för att skapa en pedagogisk miljö där mångfalden blir mer synlig.

Humlans förskola arbetar med inriktning på matematik och miljö. Av Skolinspektionens observationer framgår att verksamheten i stort sett är förankrad i läroplanen för förskolan och att alla barn ses som individer och möts utifrån detta. Vid de samlingar som inspektörerna observerade är barnen delaktiga och en av pedagogerna berättar en saga med matematiska begrepp. Pedagogerna interagerar tillsammans med barnen och tränar turtagning, dvs. att den vuxne säger och gör något och inväntar barnets svar. Turtagning tränar barnets förmåga att kommunicera.

I Fagersta kommun arbetar förskolorna med "Sapere", en sensorisk metod för att lära känna sina sinnen och sin egen smak kopplat till förmågan att uttrycka sig verbalt, vilket i praktiken betyder att barnen får lära sig att smaka på olika frukter och grönsaker både i maten men också råa. Vid skolinspektionens besök på Humlan presenterades veckans grönsak i en samling. Barnen fick en bit vitkål och fick sedan i tur och ordning beskriva hur den smakade, luktade och kändes. Detta arbete sker enligt personalen kontinuerligt och stimulerar språkutvecklingen och introducerar nya begrepp.

Skolinspektionen konstaterar att språkstimulerande aktiviteter förekommer i varierande grad och vid olika tillfällen under dagen. Ingen särskild hänsyn tas dock till att många av förskolans barn är flerspråkiga. För de barn som behöver extra stöd i sin språkutveckling beskriver pedagogerna att de ibland samlar en mindre grupp av barn och leker språklekar. Pedagogerna uppger dock att de känner sig osäkra på hur de ska möta de flerspråkiga barnens behov och tycker att de saknar bra metoder för att fokusera på barnens språkutveckling.

Dokumentation och kunskapsuppföljning

Dokumentation av barnens utveckling och lärande utgår från portofoliometoden. Denna metod innebär att en så kallad portofoliopärm tas fram för varje barn. Den innehåller fyra delar: jag, jag kan, vad jag gör på förskolan och vad jag tycker och bygger på barnens delaktighet och pedagogernas observationer. I denna pärm samlas t.ex. foto på barnet och barnets familj, barnets teckningar samt beskrivningar av pedagogernas samtal med barnet och av föräldrarnas intervjuer med sina barn.

Portfoliopärmarna ligger sedan till grund för de utvecklingssamtal som förskolans personal genomför tillsammans med föräldrarna. Personalen uppger att de tycker portfoliopärmarna ger dem ett bra redskap för att berätta för föräldrarna om barnens utveckling, särskilt bra är de i kontakten med de flerspråkiga barnens föräldrar eftersom de i hög grad bygger på bilder och foton. Enligt personalen är också föräldrarna mycket nöjda med utvecklingssamtalen.

3. Ges barnen möjligheter att utveckla sitt modersmål?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att förskolan Humlan behöver utveckla sitt arbete så att barn med annat modersmål än svenska i högre utsträckning ges möjligheter att utveckla sitt modersmål.

Skolinspektionens iakttagelser

En viktig framgångsfaktor i arbetet med de flerspråkiga barnen är att de ges möjlighet att träna och använda samtliga sina språk. Stöd och uppmuntran att använda modersmålet är en värdefull hjälp att utveckla flerspråkighet och att stärka identitet och kunskapsutveckling.

Av intervjun med förskolechefen och förskoleutvecklaren framkommer att ledningen lägger stor vikt vid modersmålets betydelse samtidigt som de anser att modersmålet är ett angeläget utvecklingsområde inom förskolorna i kommunen. Personalen på Humlan ger också uttryck för att de är medvetna om vikten av att barnen får möjlighet att utveckla sitt modersmål och berättar att de ibland har pratat med föräldrarna om att det är bra om de hemma läser sagor och pratar med sina barn på det egna modersmålet. Vissa i personalgruppen på Humlan är dock tveksamma till om det är förskolans uppgift att utveckla barnens modersmål och flera av pedagogerna uttrycker att detta nog snarare är hemmets och föräldrarnas ansvar. Detta motsatsförhållande kan ses som ett exempel på den osäkerhet som finns i personalgruppen om hur de ska tillämpa läroplanens skrivningar om att förskolan har till uppgift att medverka till att stärka barnens modersmål.

Skolinspektionen noterar också att barnen aldrig använder sitt modersmål i leken eller i andra situationer under dagen. Trots att det finns barn ur samma språkgrupp pratar de sällan språket sinsemellan. Detta bekräftas även av personalen som ställer sig tveksam till att tillåta barnen att använda sitt eget modersmål på förskolan. Motivering är att personalen då inte skulle förstå vad barnen pratar om.

I de intervjuer som Skolinspektionen genomfört framkommer också att det inte finns resurser i form av modersmålstränare eller flerspråkig personal på förskolan. Det har tidigare funnits en intention att anställa praktikanter som talar barnens modersmål, men detta har framför allt på grund av ekonomiska skäl inte varit möjligt att genomföra.

4. Har personalen i förskolan adekvat utbildning och erbjuds de relevant kompetensutveckling?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att personalen på Humlans förskola har adekvat utbildning. När det gäller kompetensutveckling bedömer Skolinspektionen att det finns ett stort behov av kompetensutveckling inriktad på flerspråkighet och kulturell mångfald.

Skolinspektionens iakttagelser

Personalens utbildningsnivå och kompetens har avgörande betydelse för att förskolan ska kunna erbjuda barnen en verksamhet som främjar och stimulerar deras utveckling och lärande.

Av Humlans 14 pedagoger är sex utbildade förskollärare och åtta utbildade barnskötare. I intervjuer med personalen framgår att andelen högskoleutbildad personal varierar mellan avdelningarna. Målet i kommunen är att det ska finnas två förskollärare och en barnskötare på varje avdelning. Däremot finns ingen medveten strategi för rekryteringen av personal med kompetens om flerspråkiga barn. Orsaken till detta anges vara att förskolorna har låg personalomsättning och det är svårt att rekrytera flerspråkig personal med adekvat utbildning och kompetens.

Vid intervjuer med personalen framkommer att de å ena sidan anser att den kompetensutveckling som erbjuds är tillräcklig. Det finns ett stort utbud av kompetensutveckling och möjligheter för medarbetarna att komma med egna förslag. Fagersta kommunen genomför för närvarande en satsning på matematikutbildning i samarbetet med Dalarnas Högskola. I denna utbildningssatsning ingår flertalet pedagoger på kommunens förskolor. Å andra sidan finns det ingen kompetensutveckling med fokus på flerspråkighet eller kulturell mångfald och personalen uppger vid flera tillfällen att de tycker att de saknar kunskaper och verktyg för att på ett optimalt sätt arbeta med flerspråkiga barn. Det finns också bland flera pedagoger en okunnighet om bestämmelserna i skolförfattningarna, t ex när det gäller förskolans uppdrag, enligt läroplanen, att medverka till att barnen utvecklar sitt modersmål och att stödja barnen i deras utveckling av en flerkulturell tillhörighet.

Förskolan Prästkragen

Prästkragen är Fagerstas äldsta förskola, byggd 1969. Förskolan har ca 70 barn, uppdelade på fyra avdelningar och ligger i ett villaområde med närhet till ett friluftsområde. Det finns två barnskötare och minst en förskollärare på varje avdelning.

Före år 2008 var det bara enstaka barn på förskolan som inte hade svenska som modersmål. Idag har förskolan drygt tio barn som har ett annat modersmål än svenska varav flertalet är födda i Sverige. På grund av inflyttning till området bedömer förskolechefen att antalet flerspråkiga barn på förskolan Prästkragen sannolikt kommer att öka de kommande åren.

Två av förskolans avdelningar, Björnen och Räven, har barn i åldrarna 3–5 år. Enbart Björnen har dock barn med annat modersmål än svenska. Ytterligare en avdelning, Ekorren för barn i åldrarna 2–3 år, har flerspråkiga barn. Vid Skolinspektionens besök intervjuades personal från tre av förskolans fyra avdelningar. Observationer av peda-

gogisk verksamhet och lärandemiljö har genomförts på alla avdelningar utom småbarnsavdelningen.

1. Utgår arbetet i förskolan ifrån barnens kulturella bakgrund och livsmiljö?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att verksamheten i Prästkragens förskola i större utsträckning behöver utgå ifrån barnens kulturella bakgrund och livsmiljö. Anknytningen till de flerspråkiga barnens bakgrund och modersmål behöver stärkas. Skolinspektionen bedömer att en granskning av förskolans normer och värden behöver göras och åtgärder vidtas för att säkerställa att alla vuxnas förhållningssätt mot barn sker enligt de värden läroplanen anger.

Skolinspektionens iakttagelser

En viktig framgångsfaktor i arbetet med de flerspråkiga barn är att personalen ser flerspråkighet och mångkulturalitet som en tillgång och att detta kommer till uttryck i verksamheten.

Vid intervjuer och informella samtal framkommer att förskolans personal har en övergripande förståelse för att närvaron av flerspråkiga barn ställer nya krav på förskolans pedagogik och förhållningssätt. Personalen uppger bland annat att barnen under terminen har fått berätta om sina familjer, ursprungsländer, flaggor och favorithögtider. Personalen har också kunskap om vilka språk barnen talar, samt om familjernas geografiska och kulturella ursprung.

Trots detta kan inspektörerna konstatera att verksamhetsplaneringen inte fortlöpande utgår från möjligheterna att stärka de flerspråkiga barnens identitet eller språkutveckling. Barnens lärandemiljö reflekterar t.ex. inte de flerspråkiga barnens erfarenheter eller språk. Kartor, foton från andra länder och högtider eller bokstäver på andra språk än svenska förekommer inte i lärandemiljön. Inga leksaker, pussel eller böcker med anknytning till barn i andra länder förekommer. Inspektörerna kunde inte se några exempel på anknytning till de flerspråkiga barnens erfarenheter, bakgrund eller språk vid de tillfällen då Skolinspektionen observerade förskolans pedagogiska aktiviteter.

Vid observation i lärandemiljön framkommer att barnen övar sånger inför Lucia. På förfrågan uppger personalen att man inte reflekterat över högtidlighållandet av julen eller Lucia. Valet av sånger (exempelvis svensk psalm 116, 'Nu tändas tusen juleljus') styrs enligt personalen i första hand av gammal vana. Att fira traditionella "svenska" högtider är en okontroversiell och självklar del av verksamheten på många förskolor. Skolinspektionen finner det dock anmärkningsvärt att personalen på Prästkragen inte reflekterat över att förskolans förhållningssätt i firandet också kan anpassas till förekomsten av många olika trosinriktningar bland barnen och deras familjer.

Mottagande av flerspråkiga barn

En förutsättning för att en skola ska kunna beakta barnens bakgrund och livsmiljö vid planering av verksamheten är att en kartläggning sker när barnen börjar på förskolan.

Mottagandet av flerspråkiga barn födda i Sverige fungerar i stort sett väl på förskolan Prästkragen.

På förvaltningsnivå har kommunen ett antal genomarbetade riktlinjer till stöd för barn med annat modersmål än svenska. Dessa riktlinjer omfattar bland annat rutiner för det första samtalet med föräldrarna då barnet skrivs in i förskolan, information till föräldrarna under förskoletiden, överlämningen av barnet från förskola till förskoleklass samt mottagandet av nyanlända förskolebarn.

Av intervjun med förskolechefen och förskoleutvecklaren i Fagersta kommunen framgår att de i hög grad är medvetna om betydelsen av att kartlägga barnens språkliga och kulturella bakgrund. Handlingsplanen för nyanlända förskolebarn har nyligen arbetats fram och information om denna har gått ut till samtliga förskolor i kommunen.

Personalen på förskolan Prästkragen anser att kommunens riktlinjer avseende mottagandet av nyanlända barn inte har förmedlats till dem i tillräcklig omfattning.

Barn som inte är nyanlända tas emot med samma rutiner oavsett om de är flerspråkiga eller inte. En kartläggning av flerspråkiga barns språkmiljö sker inte om dessa barn är födda i Sverige.

En kartläggning av de flerspråkiga barnens språkmiljö är dock viktigt för förskolans planering av språkutvecklande arbete.

Trygghet, trivsel, värdegrundsarbete

En framgångsfaktor i arbetet med flerspråkiga barn är en trygg miljö.

För förskolan Prästkragen finns en handlingsplan mot kränkande behandling, som ligger till grund för värdegrundsarbetet på förskolan. Vid observationer i lärandemiljön framkommer att värdegrundsarbetet integreras både i den pedagogiska verksamheten och i det dagliga samspelet mellan barnen och förskolans personal. Värdegrundsarbetet berör exempelvis förhållningsregler mellan barnen, hur man är en bra kompis, att det är ok att vara ledsen eller rädd, etc. Förskolans personal betonar vikten av att ta tag i konflikter direkt när de uppstår. Personalen betonar även vikten av att värdegrundsfrågor diskuteras med föräldrarna, samt vikten av att vara ett föredöme för barnen i hur vuxna bör bete sig mot varandra.

Vid observation under en av måltiderna bevittnade Skolinspektionens inspektörer hur en vuxen kränkte ett barn i en matsituation. Vid observationstillfället fanns två andra vuxna ur förskolans personal i rummet. Ingen av dessa reagerade på det sätt på vilket barnet behandlades.

Skolinspektionens inspektörer uppfattar att det berörda barnet utsattes för en grov kränkning av den vuxne och händelsen har rapporterats till kommunens förskolechef.

2. Anpassas arbetet till barnens behov och intressen?

Skolinspektionens bedömning

Verksamheten på förskolan Prästkragen präglas av kreativitet och pedagogisk variation. I stort är också verksamheten anpassad till barnens behov och intressen. Erfarenheter, kunskaper och språk hos de barn som har ett annat modersmål än svenska bör dock i högre grad synliggöras i verksamheten.

Skolinspektionens iakttagelser

Ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt är en av framgångsfaktorerna i arbetet med flerspråkiga barn. Som framgår i inledningen av denna rapport innebär ett sådant arbetssätt bland annat att personalen känner till de flerspråkiga barnens unika behov och utgår ifrån dessa. Detta i sin tur innebär att barnen får utgå ifrån egna erfarenheter, ges möjlighet att relatera nya kunskaper till de egna begreppen och att förstå de sammanhang som kunskaperna presenteras i.

Personalen på förskolan tar i den dagliga verksamheten fortlöpande tillvara på barnens reflektioner och idéer. Vid en förmiddagssamling som inspektörerna observerade antecknar t.ex. förskolepedagogen vad barnen tycker om "veckans grönsak", och läser sedan upp anteckningarna för barnen. Samlingen avslutas med en liten diskussion om grönsaken och om vad barnen tyckte. Barnen får också göra egna val i den dagliga verksamheten, som att leka eller rita, vara ute eller inne.

Den pedagogiska verksamheten på förskolan präglas också av ett varierat arbetssätt. Både den språkutvecklande verksamheten och verksamheten kopplad till kommunens fokus på matematik förmedlas exempelvis genom att barnen får sjunga, berätta, lyssna, rita och räkna. Språkutvecklande insatser integreras dessutom i övriga aktiviteter. Barnen får exempelvis berätta om sin favoritfärg eller vilken geometrisk form de tycker bäst om. Alla nya ord förklaras och upprepas.

Det är dock osäkert i vilken omfattning aktiviteterna anpassas till de enskilda barnens språkliga behov, intressen och utvecklingsnivå. På en avdelning deltog exempelvis femåringar i samma aktiviteter som avdelningens treåringar. Vid Skolinspektionens besök förekom inte heller någon pedagogisk verksamhet eller språkutvecklande aktivitet där personalen tar hänsyn till att barnen kommer från olika länder och talar flera språk.

Språk- och kunskapsuppföljning

På förskolan Prästkragen sker uppföljning av barnens språk- och kunskapsuppföljning genom portfolio-metoden. Denna metod innebär att en så kallad portofoliopärm tas fram för varje barn. Pärmen innehåller fyra delar: jag, jag kan, vad jag gör på förskolan

och vad jag tycker och bygger på barnens delaktighet och pedagogernas observationer. I denna pärm samlas t.ex. foto på barnet och barnets familj, barnets teckningar samt beskrivningar av pedagogernas samtal med barnet och av föräldrarnas intervjuer med sina barn.

Portfoliopärmarna ligger sedan till grund för de utvecklingssamtal som förskolans personal genomför tillsammans med föräldrarna. Personalen uppger att de tycker portfoliopärmarna ger dem ett bra redskap för att berätta för föräldrarna om barnens utveckling. Personalen uppger också att pärmarna är särskilt bra i kontakten med de flerspråkiga barnens föräldrar eftersom de i hög grad bygger på bilder och foton. Enligt personalen är också föräldrarna mycket nöjda med utvecklingssamtalen.

Portfoliopärmarna ligger också till grund för de samtal med barnet, vårdnadshavaren, förskolläraren och läraren från förskoleklassen som varje år genomförs i samband med överlämnandet av barnen från förskola till förskoleklass. Personalen på förskolan betonar att dessa samtal utgår från barnets behov och intressen och att arbetet med att dokumentera barnens språk- och kunskapsutveckling i portfoliopärmar styrs av läroplanens mål.

Flerspråkiga barns språk- och kunskapsutveckling är dock inte en särskild punkt i överlämningssamtalet. Förskolepersonalen uppger istället att språkutveckling är en viktig fråga för alla barn i den åldern. De är också osäkra på om de kan eller vill fokusera på just språkfrågan för de flerspråkiga barnen.

Vid observationer i lärandemiljön och i samtal med barnen observerade Skolinspektionen att några av de flerspråkiga barnen, trots att de var födda i Sverige och hade gått på förskolan sedan en tidig ålder, inte behärskade svenska till den nivå man kan förvänta sig. Detta är dessutom en omständighet som gäller på samtliga enheter Skolinspektionen besökte i Fagersta kommun.

3. Ges barnen möjligheter att utveckla sitt/sina modersmål?

Skolinspektionens bedömning

Prästkragens personal har en mycket positiv inställning till att barnen talar sitt modersmål. Skolinspektionen bedömer dock att förskolan behöver utveckla sitt arbete så att flerspråkiga barn ges möjligheter att utveckla sitt modersmål och använda det på förskolan.

Skolinspektionens iakttagelser

Vid samtal och intervju framför personalen att de har en mycket positiv syn på att barnen talar sitt modersmål. De framhåller bland annat betydelsen av att barnen har ett rikt språk på både svenska och på sitt modersmål. Personalen kommunicerar också aktivt med barnens föräldrar om vikten av att barnen bevarar och utvecklar alla sina språk. I sina reflektioner kring flerspråkighet har personalen bland annat tagit del av

det material om flerspråkighet som finns på Skolverkets hemsida samt rapporter från f d Myndigheten för skolutveckling.

Personalen noterar dock att de flerspråkiga barnen skiljer mellan förskola, där de främst pratar svenska, och hemmet, där de pratar sitt modersmål. Personalen uppmuntrar inte heller barnen att använda sitt modersmål på förskolan. Personalens främsta förbehåll mot att barn talar ett annat språk än svenska på förskolan är att barn som talar sitt eget språk sinsemellan kan verka exkluderande på övriga barn i gruppen. De kan prata illa om varandra utan att personalen förstår.

Att av denna anledning begränsa barnens möjligheter att tala sina språk är däremot olämpligt, det motverkar läroplanens mål att stärka barnens modersmål. Istället kan det fortlöpande värdegrundsarbetet med barnen behandla frågan. Att en bra kompis inte pratar illa om någon annan oavsett vilket språk man talar är ett exempel på hur förskolan kan föra denna diskussion med barnen.

Modersmålsstöd

Enligt förskolans läroplan (Lpfö 98) ska barn i förskolan som har ett annat modersmål än svenska få möjlighet att utveckla både det svenska språket och sitt modersmål. Skolinspektionen konstaterar att förskolan Prästkragen inte erbjuder någon form av modersmålsutvecklande verksamhet riktad till barn med annat modersmål än svenska.

Vid både intervjuer och i mer informella samtal framför skolans personal att förskolan vare sig har kompetensen eller de ekonomiska resurserna för att erbjuda modersmålsstöd. Den språkutvecklande verksamheten sker därför enligt samma modell för både barn med svenska som modersmål och barn vars modersmål inte är svenska. Mot bakgrund av förskolans begränsade kunskap och resurser, samt det begränsade antalet flerspråkiga barn, uppger förskolepersonalen att barnens utveckling på sitt modersmål i första hand måste vara familjens ansvar. Personalen förmedlar också i intervjuer sin inriktning på att barnen först bör lära sig "ordentlig" svenska.

Enligt pedagogerna har förskolan ibland försökt använda sig av så kallade språkassistenter, ofta i samband med inskolning. En språkassistent är en person som talar barnets språk och som har till uppgift att lotsa in barnet och i förekommande fall barnets föräldrar i förskolans verksamhet och rutiner.

Ytterligare en begränsning i modersmålsstödet till de flerspråkiga barnen på förskolan Prästkragen är bristen på böcker och ljudband på barnens egna språk. Personalen har talat med samtliga föräldrar om vikten av att man läser för och med sina barn. Förskolan har därför tagit fram s.k. bokpåsar (på svenska), som barnen och deras föräldrar kan låna med sig hem. Läsmaterial eller ljudböcker på något annat språk än svenska finns dock inte tillgängligt. Samarbete med något närliggande skol- eller kommunbibliotek med böcker på flera språk förekommer inte heller.

Sammanfattningsvis begränsar sig förskolans modersmålsstöd till att personalen aktivt talar med barnens föräldrar om vikten av att familjen stöttar barnets utveckling av sitt modersmål.

4. Har personalen i förskolan adekvat utbildning och erbjuds de relevant kompetensutveckling?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att personalen på förskolan Prästkragen har en adekvat utbildningsnivå. Däremot finns det ett stort behov av kompetensutveckling om flerspråkighet och om hur man synliggör flerspråkiga barns erfarenheter och bakgrund. En medveten rekryteringsstrategi saknas för att anställa personal med särskild kompetens för barn med annat modersmål än svenska.

Skolinspektionens iakttagelser

Personalens utbildningsnivå och kompetens har avgörande betydelse för att förskolan ska kunna erbjuda barnen en verksamhet som främjar och stimulerar deras utveckling och lärande.

På Prästkragens förskola har varje avdelning två barnskötare och minst en förskollärare. Personalgruppen har en bred erfarenhet av arbete på olika förskolor både inom och utanför kommunen och personalomsättningen är låg.

Personalen på förskolan Prästkragen erbjuds kompetensutveckling dels via kommungemensamma satsningar, dels via enstaka kurser och föreläsningsserier. Under innevarande läsår 2008-2009 är kommunens fokus bland annat matematik och miljö. Däremot sker i nuläget ingen satsning på flerspråkighet och mångfald. Vid samtal och intervjuer framkommer att detta inte är ett prioriterat område på förskolan, som i första hand följer kommunens prioriteringar. Kompetensutveckling kopplad till flerspråkighet och mångfald efterfrågas dock av delar av personalen på förskolan.

Enligt uppgift från både förvaltningsnivån och förskolepersonalen har förskoleverksamheten ingen medveten rekryteringsstrategi gällande kompetens om flerspråkiga barn. Avgörande orsaker till detta är både en låg personalomsättning och en brist på kvalificerade sökande. Med hänsyn till förskolans begränsade antal flerspråkiga barn uppger personalen också att kompetens inom flerspråkighet hittills inte har varit en prioriterad kvalifikation vid rekrytering.

Skolinspektionen kan konstatera att ingen bland personalen på Prästkragens förskola har fördjupad kompetens inom området flerspråkighet eller kulturell mångfald. Ingen strategi för rekrytering av flerspråkig personal eller personal med mångfaldskompetens är heller aktuell. Skolinspektionen konstaterar att bristen på riktad rekrytering och relevant kompetensutveckling är en viktig förklarande faktor till varför förskolan i praktiken osynliggör de flerspråkiga barnen.

Per-Olsskolan

Per-Olsskolan är en F–3 skola i Fagersta kommun. Skolan ingår i Risbros rektorsområde som omfattar F–9. På Per-Olsskolan finns 130 elever i förskoleklass och årskurserna 1–3 och 22 vuxna. Skolan var tidigare en F–6 skola men årskurs fyra till sex flyttades över till Risbroskolan för ett par år sedan. Skolan ligger i ett villaområde i Fagersta. På Per-Olsskolan är det endast någon procent av eleverna som har annat modersmål än svenska, men antalet har ökat under de senaste åren.

1. Utgår arbetet i skolan ifrån elevernas kulturella bakgrund och livsmiljö?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att arbetet i Per-Olsskolan behöver förbättras när det gäller att utgå från elevernas kulturella bakgrund och livsmiljö. Skolinspektionen bedömer att det pågår ett aktivt och gott värdegrundsarbete i Per-Olsskolan. Eleverna upplever sin skolgång som trygg och Skolinspektionen har sett flera goda exempel på trevligt och empatiskt bemötande elever och personal emellan.

Skolinspektionens iakttagelser

Kartläggning av elevernas bakgrund, erfarenhet och förutsättningar

En kartläggning över elevernas bakgrund, erfarenheter, språkliga förmågor osv. är en förutsättning för att kunna påbörja undervisningen där eleverna språk och kunskapsmässigt befinner sig och tidigt kunna ge relevanta stödåtgärder.

På Per-Olsskolan är det relativt få elever med annat modersmål än svenska, de flesta av dessa elever är födda i Sverige och har gått i svensk förskola. I intervjuer med lärarna framkommer att de upplever att de har en god kunskap om barnens bakgrund. De har bland annat fått information från förskolan om barnens språk och kulturella bakgrund. Vid övergången mellan förskoleklass och skola sker också ett överlämnande av information samtidigt som barnens språkliga utveckling (inklusive läs- och skrivutveckling) kartläggs, bland annat med hjälp av ett fonologisk test och av ett så kallat LUS-test. En av skolans elever har nyligen anlänt till Sverige. Inför hennes skolstart har en grundlig kartläggning gjorts i samarbete med specialläraren, rektorn och klassläraren. Lärarna uttrycker i de samtal som genomförts att det är viktigt att veta hur barnens språkliga och kulturella bakgrund ser ut men att det finns svårigheter att använda kunskapen i vardagen. Lärarna beskriver att de för en diskussion kring de flerspråkiga eleverna och vilka arbetsmetoder och förhållningssätt som gagnar eleverna bäst.

Inflytande, delaktighet

Läraren ska se till att alla elever får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll. Undervisningen ska anpassa till varje elevs förutsättningar

och behov och ska med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper främja elevernas fortsatta kunskapsutveckling.

Skolinspektionens observationer i klassrummen visar att undervisningen inte i någon högre grad knyter an till elevernas flerspråkighet eller kulturella bakgrund. Utgångspunkten i undervisningen tas utifrån den svenska kulturen. Det finns inga teckningar eller annat material i klassrumsmiljön som visar att det finns en kulturell mångfald bland eleverna. Vid ett av observationstillfällena som Skolinspektionen genomförde arbetade eleverna med olika arbetsmaterial kopplat till ämnet svenska. Flera av de elever med annat modersmål än svenska arbetade med ett material där eleven ska läsa ett ord och koppla till en bild och baksidan ska bilda en bild så att materialet ska vara självvrättande. Materialet som är relativt ålderstiget och innehåller flera ord som eleverna inte hade någon erfarenhet kopplad till såsom os, ro, mos etc. Detta mynnade ut i att eleverna försökte gissa eller använda uteslutningsmetoden för att klara av uppgiften. Genom att titta på om mönstret på baksidan stämde, rättade barnen själva och fick därigenom inte betydelsen av orden förklarade.

Värdegrundsarbetet

Trivsel och trygghet är grundläggande förutsättningar för elevernas framgångar i skolarbetet.

I Per-Olsskolan bedrivs ett aktivt värdegrundsarbete och lärarna tar på ett naturligt sätt upp frågor om normer och värden i vardagen. Det genomförs elevenkäter för att försöka kartlägga elevernas upplevelser av kränkningar och det finns en likabehandlingsplan som bland annat tar sin utgångspunkt i denna kartläggning. Lärarna och eleverna arbetar med Charlie (Chemical Abuse Resolution Lies in Education) som är ett undervisningsprogram som syftar till att förebygga och motverka drogmissbruk, våld och mobbing. Lärarna och upplever att det är ett bra verktyg för att diskutera värdegrundsfrågor med eleverna. Två lärare har gått utbildning i ART (Aggression Replacement Training) för att på ett bättre sätt kunna ta sig an problem och konflikter mellan elever. Arbetet med ART riktar sig främst till elever som behöver stöd för att utveckla förmågan att hantera konflikter utan aggressioner. Metoden sker i samarbete med elevernas föräldrar. Trots ett i stort sett aktivt och gott värdegrundsarbete, förekommer dock ingen koppling till att eleverna kommer från olika språkliga och kulturella miljöer.

Vid inspektörernas samtal med eleverna framkommer att de upplever skolan som en trygg miljö med få konflikter. Skolinspektionen har också sett flera goda exempel på bra bemötande elever i mellan och på ett empatiskt förhållningssätt mellan såväl elever som personal och elever.

2. Anpassas arbetet till elevernas behov och intressen?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i Per-Olsskolan i viss utsträckning anpassas till elevernas behov och intressen. Lärarna saknar dock tillräckliga kunskaper om de flerspråkiga elevernas språkutveckling och saknar därmed verktyg för att planera undervisningen så att den anpassas även till dessa elevers individuella behov. Skolinspektionen bedömer att Per-Olsskolan behöver förbättra sitt arbete avseende ett språkutvecklande arbetssätt.

Skolinspektionens iakttagelser

Individanpassning

Skolinspektionen har sett flera goda exempel på individanpassning. Eleverna har t.ex. individuellt utformade arbetsscheman och klasserna delas ofta in i mindre grupper. Lärarna anpassar också undervisningen till viss del för att stimulera de barn som har en svag språkutveckling. Arbetsätten är varierade och även om det är lärarna som på egen hand planerar innehållet i undervisningen, finns det möjligheter för eleverna att påverka innehållet och hur de vill arbeta. Flera av de flerspråkiga eleverna bedöms dock ha stora brister i sin språkutveckling. Detta kan tyckas anmärkningsvärt med tanke på att flertalet elever är födda i Sverige och har gått på förskola i Sverige. Trots detta genomförs inga andra tester eller utvärderingar än dem som genomförs i anslutning till elevernas skolstart. Den uppföljning som sker av dessa elevers språk- och kunskapsutveckling är densamma som för samtliga elever på skolan, och sker i samband med utarbetandet av individuella utvecklingsplaner och vid utvecklingssamtalen. Detta innebär att lärarna saknar tillräckliga kunskaper om de flerspråkiga elevernas språkutveckling och därmed också saknar verktyg för att planera undervisningen så att den anpassas till dessa elevers individuella behov.

Språkutvecklande arbetssätt

Språkutveckling sker inte isolerat utan måste kopplas till ett för eleven meningsfullt innehåll och användas och produceras av eleven i olika sammanhang. Val av innehåll och arbetsformer i undervisningen måste därför ge stöd för elevens språk och kunskapsutveckling i meningsskapande sammanhang.

Skolinspektionen har sett flera goda exempel på språkutvecklande arbetssätt i undervisningen. I undervisningen används flera konkreta material och bilder. Lärarna uttrycker också värdet av att vara tydlig i dialogen med eleverna. I en klass arbetar eleverna med motsatsord, läraren säger ord och frågar sedan eleverna som får komma på egna ord och därefter arbeta med en stencil med motsatsord. Det framgår att lärarna har en metodik för ett språkutvecklande arbetssätt men inte utifrån att en del av eleverna har olika språklig och kulturell bakgrund. Lärarna berättar att de för några år sedan arbetade mer med att utgå från att det finns flerspråkiga elever men att det idag inte finns så stort intresse hos eleverna att berätta vad olika saker heter på deras mo-

dersmål samt att en del elever kan uppleva det som utpekande om läraren frågar vad saker heter på modersmålet.

Kunskapsuppföljning

På Per-Olsskolan finns en handlingsplan för elevernas läs- och skrivutveckling. Till hjälp för bedömning av elevernas läsutveckling används LUS-schema för varje årskurs. Elevernas arbeten samlas i en portfoliopärm där elevens kunskapsutveckling följs upp för varje ämne. Lärarna använder även de diagnosmaterial från Skolverket som finns framtagna för åk 2 i matematik och svenska samt de nationella proven i svenska, matematik och engelska i årskurs 5. Det finns inte någon specifik uppföljning av de flerspråkiga elevernas språk och kunskapsuppföljning detta trots att lärarna uppger att flera av eleverna med annat modersmål än svenska har svårigheter med att nå kunskapsmålen.

Lärarna genomför utvecklingssamtal en gång per termin tillsammans med elever och föräldrar. På dessa samtal diskuteras vad som fungerar bra och vad som behöver förbättras. Samtalet ska leda fram till en individuell utvecklingsplan, IUP där det ska framgå hur eleven ska arbeta vidare och vilka mål eleven ska uppnå.

3. Ges eleverna möjligheter att utveckla sitt/sina modersmål?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att huvudmannen behöver vidta åtgärder så att de elever som har rätt till undervisning på sitt modersmål också erbjuds detta. Rektorn måste se till att elever som är i behov av studiehandledning på modersmålet också får detta. Skolinspektionen bedömer att skolan behöver se över sin undervisning i svenska som andraspråk så att den sker enligt de riktlinjer som finns i författningarna.

Skolinspektionens iakttagelser

Stöd och uppmuntran att använda modersmålet är en värdefull hjälp att utveckla flerspråkighet och stärka identitet och kunskapsutveckling.

Det finns enligt Skolinspektionen brister i rutiner för hur modersmålsundervisningen erbjuds och är organiserad på Per-Olsskolan. Enligt lärarna är det för närvarande bara en elev som deltar i modersmålsundervisningen. I intervjuer med lärarna framkommer att det är oklart varför fler elever inte deltar i modersmålsundervisningen. Lärarna vet att information går ut till alla berörda elever och ibland förs diskussioner på utvecklingssamtalen med föräldrarna om modersmålsundervisningen. Dock erbjuds ingen modersmålsundervisning på Per-Olsskolan, utan eleverna måste ta sig till Risbroskolan för att få undervisning där. Eleverna på Per-Olsskolan har inte tillgång till studiehandledning på modersmålet, trots att det finns ett behov av detta. Anledningen, uppger rektorn, beror på att det inte finns modersmålslärare på skolan och inga resurser att anställa personal som talar elevernas språk. Bristen på modersmålsundervisning och på

studiehandledning på modersmålet är särskilt anmärkningsvärt med tanke på att det finns flera barn på skolan med stora brister i sin språkutveckling.

Svenska som andraspråk

Svenska som andraspråk är ett eget ämne för en speciell elevgrupp med syfte att eleverna ska uppnå en funktionell behärskning av det svenska språket i nivå med elever som har svenska som modersmål. Elever i behov av svenska som andraspråk har rätt till sådan undervisning

Det finns en lärare på Per-Olsskolan som har utbildning i svenska som andraspråk och som också ansvarar för att eleverna får sådan undervisning. Denna lärare är dock samtidigt klasslärare för årskurs 3 vilket innebär att det finns begränsat med tid för de elever med som behöver undervisning i svenska som andraspråk. Undervisningen är organiserad som en form av stödundervisning där de elever som bedöms ha behov av stöd i svenska går ifrån den ordinarie undervisningen för att arbeta enskilt eller i liten grupp tillsammans med den aktuella läraren.

Skolinspektionen kan genom observationer konstatera att den aktuella läraren har ett väl utvecklat arbetssätt för andraspråksinläring. Det görs dock inte någon tydlig åtskillnad mellan ämnena svenska och svenska som andraspråk. Berörda elever deltar dels i klassens ordinarie undervisning i svenska, dels i hennes undervisning i svenska som andraspråk.

4. Har lärarna utbildning i de ämnen de undervisar i och erbjuder lärarna relevant kompetensutveckling?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att lärarna har adekvat utbildning i de ämnen de undervisar i. Där emot finns ett behov av kompetensutveckling rörande flerspråkighet och kulturell mångfald.

Skolinspektionens iakttagelser

Lärarnas utbildningsnivå och kompetens är en avgörande framgångsfaktor för elevernas framgångar i skolarbetet.

Enligt de dokument som Skolinspektionen tagit del av framgår att lärarna på Per-Olsskolan har lärarbehörighet och undervisar i de ämnen de har utbildning i och en av lärarna har 20 högskolepoäng i svenska som andraspråk. En lärare saknar behörighet men har en tidsbegränsad anställning.

Av de intervjuer som Skolinspektionen genomfört med skolledning och lärare framgår att det finns tillgång till kompetensutveckling i kommunen men det sker nästan ingen kompetensutveckling med fokus på flerspråkighet och mångkulturella frågor.

Alfaskolan

Alfaskolan ligger i Fagersta kommuns norra skolområde och omfattar förskoleklass, fritidshem och grundskola årskurs 1–6. På Alfaskolan finns 189 elever, enligt Skolverkets uppföljningsstatistik från 15 oktober 2008¹. Eleverna är fördelade på 12 klasser, verksamheten leds av en rektor och är organiserad i sex olika arbetslag.

Enligt skolans kvalitetsredovisning är Alfaskolan en mångkulturell skola där ca 27 procent av eleverna har, vad skolan benämner som, invandrarbakgrund. Enligt SIRIS är nästan 35 procent av eleverna berättigade till undervisning i svenska som andraspråk. I skolan talas, enligt uppgifter från skolan, 15 olika språk.

I skolan finns en förberedelseklass för nyanlända elever. Ansvariga för deras undervisning är en lärare med behörighet i svenska som andraspråk.

Kvalitetsgranskningen av Alfaskolan har omfattat verksamheten i årskurserna 2 och 4. Vid tillfället för granskningen fanns två klasser i årskurs 2 och två i årskurs 4. Undervisningen var ofta samplanerad årskursvis och vid vissa tillfällen hopslagna. Inspektörerna deltog under sammanlagt tre dagar i delar av undervisningen i samtliga fyra klasser. Undervisning bedrevs bland annat i svenska, engelska, matematik och värdegrundarbete.

1. Utgår arbetet i skolan ifrån elevernas kulturella bakgrund och livsmiljö?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer sammantaget att Alfaskolan behöver förbättra sitt arbete med att anknyta undervisningen till elevernas kulturella och språkliga bakgrund.

Skolinspektionens iakttagelser

Mottagandet av flerspråkiga elever

En kartläggning över elevernas bakgrund, erfarenheter, språkliga förmågor osv. är en förutsättning för att kunna påbörja undervisningen där eleverna språk och kunskapsmässigt befinner sig och tidigt kunna g relevanta stödåtgärder.

Flertalet flerspråkiga barn i Alfaskolan har kommit till Sverige när de var förskolebarn eller är födda i Sverige av utländskt födda föräldrar. Dessa barn har då gått i förskolan i Sverige och många av barnen kommer från Humlans förskola. Granskningen av Humlans förskoleverksamhet visar att någon mer utförlig kartläggning av barnens språkliga och kulturella bakgrund inte genomförs. Via bland annat barnens portfoliopärmar lämnar förskolan informationen vidare till förskoleklassen som i sin tur lämnar den vidare till skolans rektor och personal. Alfaskolan gör vid skolstarten ingen egen kartläggning av elevernas kulturella bakgrund eller flerspråkiga kompetens och erfarenhet.

¹ SIRIS

Skolinspektionen kan konstatera att det inte finns några utarbetade rutiner som garanterar att kunskapen om de flerspråkiga barnens kultur och språk förs vidare från förskolan och förskoleklassen till grundskolans personal. Enligt skolans rektor och lärare behandlas de flerspråkiga eleverna på precis samma sätt som skolans svensktalande elever, vilket bland annat innefattar en kartläggning av elevernas kunskaper i svenska samt deras läs- och skrivutveckling (se avsnittet 2 nedan). Av intervjuer med skolans lärare kan dock Skolinspektionen konstatera att det råder viss osäkerhet om vilket land elevernas föräldrar kommer ifrån och vilket språk som är deras modersmål.

För de elever som kommer som nyanlända till Alfaskolan genomförs en mer grundlig kartläggning som innefattar deras språkliga och kulturella bakgrund samt tidigare skolerfarenhet. En nyligen reviderad handlingsplan för mottagandet av dessa elever finns, som utgår från Skolverkets allmänna råd om nyanlända elever.

Intervjuer med lärarpersonal samt klassrumsobservationer visar att undervisningen i Alfaskolan endast i begränsad utsträckning anknyter till elevers flerspråkighet eller till att de har olika kulturella bakgrunder. Utgångspunkten i undervisningen tas genomgående i den "svenska kulturen" och i närsamhället och inspektörerna kunde t.ex. inte se några exempel på att man i undervisningen knyter an till de flerspråkiga elevernas kulturella, geografiska eller språkliga bakgrund. Vid en lektion t.ex. användes jordgloben för att illustrera högläsning ur en bok om Thor Heyerdahls resa. Samtal uppstod i klassen om olika länder och världsdelar och var de låg i förhållande till varandra och till Sverige. Någon anknytning till att det finns barn i klassen som har sitt ursprung i dessa länder och världsdelar omnämndes inte. Vid intervjuer med skolans rektor och personal framkommer att de snarare uppfattar sitt uppdrag som att huvudsakligen främja elevernas kunskapsutveckling i svenska språket och att bidra till att eleverna inlemmas i det svenska samhället.

I de besökta klassrummen finns heller ingenting som visar på att skolan är mångkulturell. Det finns t.ex. inga elevarbeten uppsatta på väggarna som ger en bild av att nästan en tredjedel av eleverna har ett annat modersmål än svenska och kommer från andra kulturer.

Skolinspektionen konstaterar att de flerspråkiga eleverna nästan uteslutande omtalas som "invandrarelever" av såväl skolans rektor som personal. Detta kan enligt Skolinspektionen bidra till att förstärka elevernas utanförskap.

Värdegrundsarbetet

Trivsel och trygghet är grundläggande förutsättningar för elevernas framgångar i skolarbetet.

I Alfaskolan bedrivs ett aktivt värdegrundsarbete och inspektörerna kunde se flera goda exempel på sådant värdegrundsarbete. Vid ett tillfälle i årskurs 4 läser en lärare högt ur en bok, "Tzaziki", och följer därefter upp innehållet med diskussionsfrågor om

snatteri, lögn, känslor av skam och skuld, m.m. Eleverna ges möjligheter att uttrycka sina egna åsikter och upplevelser utifrån några olika frågeställningar. Diskussionen kopplas även till elevernas egna upplevelser av hur det fungerar i klassen och på rasterna. Frågor om t.ex. kamratskap, om att låta alla vara med i leken och om att våga säga nej berörs.

Trivselregler, arbetsmaterial och övriga noteringar om hur man ska vara mot varandra finns uppsatta på väggarna i de besökta klassrummen, vilka vittnar om ständigt pågående diskussioner i klasserna om värdegrundsfrågor.

I Alfaskolan finns en likabehandlingsplan med bland annat förslag på åtgärder som grundar sig på en trivselenkät som genomförts med eleverna. Utifrån enkäten har skolan kunnat identifiera olika riskzoner som t.ex. omklädningsrum och fotbollsplan samt i vilka klasser det kan finnas "möjliga mobbare" och "möjliga offer" (enligt Dan Olweus definition). Skolinspektionen ser det som positivt att skolans förslag på åtgärder är tydligt kopplade till enkätresultaten.

Vid de samtal och intervjuer som genomfördes med skolans elever bekräftas att skolan i stort sett upplevs som trygg och trivsam. Dock förekommer bråk och tjafs mellan eleverna och det händer att elever kommer osams och börjar slåss. Eleverna uppger dock att lärarna oftast tar tag och hjälper dem att lösa uppkomna konflikter.

2. Anpassas arbetet till elevernas behov och intressen?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att anpassningen av undervisningen till elevernas individuella behov och förutsättningar behöver förbättras på Alfaskolan. Elever som är flerspråkiga behöver en undervisning som i högre grad anknyter till deras bakgrund, kultur och språkliga förutsättningar. Även elevernas möjligheter till inflytandet över sitt eget lärande behöver stärkas. Skolinspektionen bedömer att Alfaskolan behöver förbättra sitt språk – och kunskapsutvecklande arbetssätt så att större fokus läggs på elevernas språk- och kunskapsutveckling. Skolinspektionen bedömer också att Alfaskolan behöver vidta åtgärder så att undervisningen i svenska som andraspråk sker enligt författningarnas krav.

Skolinspektionens iakttagelser

I Alfaskolan såg inspektörerna ett antal exempel på hur undervisningen organisatoriskt anpassas för att möta elevernas olika behov och förutsättningar. De elever som bedöms vara i behov av att arbeta mer ostört eller elever som kunde och ville arbeta mer självständigt, fick t.ex. möjligheter att gå ut i korridoren och sätta sig vid ett gruppbord. Inspektörerna kunde också se exempel på att i vissa klasser fanns extra vuxna med som stöd i gruppen eller för att ge vissa elever extra stöd och hjälp.

När det gäller elevers behov av särskilt stöd genomförs i Alfaskolan regelbundet, och med hjälp av specialpedagoger, en kartläggning av elevernas språk- och kunskapsut-

veckling. Bland annat testas i samtliga årskurser elevernas läs- och skrivförmåga. Åtgärdsprogram utarbetas för de elever som bedöms vara i behov av särskilda stödåtgärder.

Anpassning av undervisningen

Skolinspektionen kan dock konstatera att undervisningen generellt i mycket liten grad anpassas till elevernas individuella behov och förutsättningar. Större delen av den undervisning som inspektörerna observerade såg likadan ut för alla elever. I svenska och matematik t ex ägnades en stor del av undervisningen åt att eleverna arbetade samtidigt i likadana böcker. Detta resulterar i att vissa elever fick sitta och vänta på att lärarna skulle komma till dem för att antingen hjälpa dem med uppgifter som var för svåra för dem att klara på egen hand, eller för att kontrollera att en elev löst färdigt sin uppgift på rätt sätt innan han eller hon fick gå vidare med nästa uppgift. Även om inspektörerna kunde konstatera att det ofta fanns en variation i arbetssätten, som t ex att lektionerna ofta inleddes med en genomgång eller med att lärarna ställer frågor till eleverna och de svarar, för att därefter arbeta enskilt, parvis eller i grupp med eget arbetsmaterial, saknas generellt sett en anpassning av undervisningen till elevernas olika, individuella behov och förutsättningar.

Skolinspektionen konstaterar också att det i stort sett saknas en anpassning av undervisningen till att det i grupperna finns cirka en tredjedel elever med flerspråkig bakgrund. De flerspråkiga eleverna bedöms utifrån samma kriterier som elever med svenska som modersmål, och får då också stöd på samma sätt och utifrån samma kriterier. Flerspråkiga elever som t.ex. bedöms ha svårigheter i svenska språket, erbjuds, i stället för undervisning i svenska som andraspråk, undervisning i mindre grupper tillsammans med svensktalande barn, hos skolans specialpedagog.

I Alfaskolan kan inspektörerna konstatera att eleverna ges mycket begränsade möjligheter till inflytande över undervisningen och sitt eget lärande. Lärarna planerar undervisningen – ofta tillsammans i arbetslaget - utan att eleverna ges möjligheter att medverka. Detta bekräftas i samtalen med såväl elever som lärare.

Språkutvecklande arbetssätt

Språkutveckling sker inte isolerat utan måste kopplas till ett för eleven meningsfullt innehåll och användas och produceras av eleven i olika sammanhang. Val av innehåll och arbetsformer i undervisningen måste därför ge stöd för elevens språk och kunskapsutveckling i meningsskapande sammanhang.

Enligt flera av de lärare som inspektörerna intervjuat ser de det som sin främsta uppgift att lära de flerspråkiga eleverna att behärska det svenska språket samt lägga en grund för en svensk kulturtillhörighet, medan det är modersmållärarnas uppgift att stärka elevernas modersmål. Enligt inspektörernas bedömning saknas hos lärarna en tydlig

medvetenhet om betydelsen av att stärka elevernas självkänsla och kulturella och språkliga identitet.

I undervisningen kunde inspektörerna se en relativt stor variation med avseende på lärarnas användning av ett språkutvecklande arbetssätt. I vissa klasser använde sig lärarna på ett medvetet plan av olika metoder för att stimulera elevernas språkfärdigheter (tala, lyssna, läsa, skriva), medan detta inte var fallet i andra klasser. I vissa grupper kunde också inspektörerna konstatera att målen för undervisningen var tydligt presenterade för eleverna, att lärarna gav noggranna förklaringar och instruktioner och att eleverna gavs flera möjligheter att arbeta språkligt, t.ex. genom att återberätta stoff med egna ord, att läsa högt, osv. I flera andra grupper var målen för undervisningen oklara för eleverna, dialogen mellan lärare och elever var mer ensidigt utformad, t.ex. att lärarna ställde frågor och eleverna svarade med enstaka ord, och eleverna mer sällan gavs möjligheter att utveckla olika språkfärdigheter.

Intervjuerna med lärarna bekräftar att det finns olika syn på vikten av att arbeta på ett språkutvecklande sätt och att vissa lärare är mer fokuserade på att försöka lära flerspråkiga elever behärska svåra ord. Enligt intervjuade lärarna saknas en aktiv dialog på skolan om vad ett språkutvecklande arbetssätt kan innebära och säger sig sakna tillräckliga kunskaper om hur man aktivt kan arbeta för att stärka de flerspråkiga elevernas språk- och kunskapsutveckling.

Svenska som andraspråk

Svenska som andraspråk är ett eget ämne för en speciell elevgrupp med syfte att eleverna ska uppnå en funktionell behärskning av det svenska språket i nivå med elever som har svenska som modersmål. Elever i behov av svenska som andraspråk har rätt till sådan undervisning

För gruppen nyanlända elever på Alfaskolan finns en ansvarig lärare med full behörighet i svenska som andraspråk. Hos denna lärare finns också en god inblick i de behov som flerspråkiga elever har, t.ex. att det är viktigt att arbeta med mångkultur på ett sätt som gör att eleverna känner sig stolta och som leder till ökad förståelse. Denna lärare planerar också ta sig an uppgiften att visa undervisande lärare vad svenska som andraspråk innebär, vad som står i målen och hur man kan arbeta för att komma dit.

Trots att det inte sker någon systematisk kartläggning av vilka elever på Alfaskolan som har behov av undervisning i svenska som andraspråk, har lärarna generellt sett en god kunskap om vilka dessa elever är. Dessa elever bedöms utifrån att de i allmänhet behöver utveckla sitt språk eller sin förmåga att tala, läsa och skriva. Detta innebär att elever med annat modersmål än svenska ges stöd på samma sätt, och tillsammans med elever som har svenska som modersmål. Gemensamt får de stöd i mindre grupper av skolans specialpedagog.

I dessa språkliga stödgrupper använder sig specialpedagogen huvudsakligen av kursplanen i svenska, med motivering att skillnaderna mellan kursplanerna är små och att elever med svenska som modersmål bedöms ha samma sorts behov av stöd i sin språkliga utveckling som elever med annat modersmål än svenska.

Skolinspektionen konstaterar att det på Alfaskolan inte görs någon åtskillnad mellan de båda kursplaneämnena svenska och svenska som andraspråk. Detta bekräftas också av att det inte genomförs några nationella prov i årskurs 5 i svenska som andraspråk. Skolinspektionen ser det dock som positivt att det finns lärare på skolan som har full behörighet i svenska som andraspråk och tillika har en god inblick i hur undervisningen i ämnet kan bedrivas. Det är dock viktigt att skolan använder sig av denna lärarerfarenhet för att stärka hela lärargruppens kompetens i ämnet.

Kunskapsuppföljning

På Alfaskolan finns en handlingsplan i läs- och skrivutveckling som ligger till grund för lärarnas uppföljning av elevernas språk- och kunskapsutveckling. Bland annat följs elevernas läs- och skrivutveckling upp varje termin med hjälp av ett så kallat LUS-test. För vissa elever sker en mer noggrann uppföljning av deras språkutveckling med hjälp av ett så kallat DLS-test och för flerspråkiga elever, som kommer nyanlända till skolan, genomför skolans specialpedagog ett så kallat SVAN-test.

Andra viktiga avstämningar är Skolverkets diagnosmaterial i svenska och matematik för årskurs 2 och de nationella proven i svenska, matematik och engelska i årskurs 5.

På Alfaskolan använder sig lärarna av portfoliopärmar för att följa upp och dokumentera elevernas kunskapsutveckling i olika ämnen. Dessa används sedan som underlag för utvecklingssamtalen med elever och föräldrar. Varje utvecklingssamtal leder fram till en gemensam utvecklingsplan, IUP, för hur arbetet ska gå vidare och vilka mål som eleven ska uppnå. Värt att notera är att skolan inte genomför någon specifik uppföljning av de flerspråkiga elevernas språk- och kunskapsutveckling - trots att rektorn anser att en av förklaringarna till att resultatet under vissa år har varit så svagt, är att skolan har många "invandrarelever".

3. Ges eleverna möjligheter att utveckla sitt modersmål?

Skolinspektionens bedömning

*Skolinspektionen bedömer att huvudmannen bör vidta åtgärder så att de elever som **har rätt till** modersmålsundervisning också erbjuds detta.*

Skolinspektionens iakttagelser

Modersmålsundervisning

Stöd och uppmuntran att använda modersmålet är en värdefull hjälp att utveckla flerspråkighet och stärka identitet och kunskapsutveckling.

Modersmålsundervisningen i Fagersta kommun är organiserad så att rektorn på Alfaskolan är ansvarig chef för samtliga modersmåls lärare. Undervisningen är förlagd, förutom på Alfaskolan, också på Risbroskolan och Mariaskolan. Rektorn har kontinuerliga möten med modersmåls lärarna bland annat för att diskutera läromedel, men någon tydlig pedagogisk ledning rörande modersundervisningen finns inte. Det finns inte heller någon systematisk uppföljning av modersmålsundervisningen från rektorns sida. Vid intervjuer med modersmåls lärarna framkommer att några av dem planerar sin undervisning utifrån kursplanernas mål. Andra lärare gör dock inte detta och rektorn på Alfaskolan uppger att ambitionsnivån snarare ligger på att eleverna ska kunna upprätthålla sina kunskaper i sitt modersmål och få en viss allmänbildning om sitt ursprungsland.

Flertalet modersmåls lärare saknar pedagogisk utbildning. Modersmåls lärarna har ingen systematisk kontakt med lärarna på de berörda skolorna. De tillhör inte skolornas arbetslag, utan kommer till respektive skola vid de fastställda tidpunkterna för undervisning av eleverna. Vissa modersmåls lärare uppger att de trots detta tar spontan kontakt med elevernas lärare och föräldrar.

Eleverna på Alfaskolan erbjuds modersmålsundervisning i flera språk men inte i alla. Enligt lärarna har vissa elever tagits ur undervisningen av sina föräldrar, bland annat på grund av att språket eller läraren inte har motsvarat föräldrarnas förväntningar. Det finns dock en tydlig ambition från rektorn att försöka få till stånd modersmålsundervisning i samtliga språk och grundinställningen är genomgående positiv från lärarnas sida på Alfaskolan. Intervjuade elever uppger att de i stort sett är nöjda med sin undervisning. På Alfaskolan erbjuds studiehandledning på ett flertal språk bland annat på somaliska, arabiska och polska.

4. Har lärarna utbildning i de ämnen de undervisar i och erbjuds lärarna relevant kompetensutveckling?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att lärarna har adekvat utbildning i de ämnen de undervisar i. Där emot finns behov av kompetensutveckling rörande språkutvecklande arbetssätt, hur man i undervisningen kan ta tillvara på elevernas språkliga och kulturella bakgrund samt i svenska som andraspråk.

Skolinspektionens iakttagelser

Lärarnas utbildningsnivå och kompetens är en avgörande framgångsfaktor för elevernas framgångar i skolarbetet.

Enligt skolans rektor har flertalet lärare pedagogisk högskoleutbildning och undervisar i de ämnen de är utbildade för. Några lärare är utbildade förskollärare och har fått så kallad lokal behörighet.

Av intervju med rektorn och lärare framkommer att olika former av kompetensutveckling erbjuds samtliga skolor i kommunen. Vid tillfället går t.ex. flera lärare på utbildning i ART (Agression Replacement Training) för att på ett bättre sätt kunna ta sig an problem och konflikter mellan elever. Arbetet med ART riktar sig främst till elever som behöver stöd för att utveckla förmågan att hantera konflikter utan aggressioner. Metoden sker i samarbete med elevernas föräldrar. Tidigare, under läsåret 2007/2008, genomfördes på Alfaskolan en stor satsning på mångkultur i ett samarbetsprojekt med f.d. Myndigheten för Skolutveckling, "Öppna Broar". Trots en sådan satsning finns det idag, enligt Skolinspektionens bedömning, brister i hur lärarna arbetar språkutvecklande och i hur de tar tillvara på elevernas språkliga och kulturella bakgrund i undervisningen. Som tidigare påtalats finns också brister i lärarnas förståelse för och arbete i ämnet svenska som andraspråk. Lärarna bekräftar i intervjuer att de ibland känner sig osäkra på hur de ska lägga upp undervisningen för att på bästa sätt tillgodose de flerspråkiga elevernas förutsättningar och behov.

Skolinspektionens slutsatser samt rekommendationer/krav på åtgärder:

Humlans förskola

Verksamheten på förskolan Humlan är planerad och har en pedagogisk plan med utgångspunkt från läroplanen för förskolan (Lpfö98). Personalen har ett gott förhållningssätt till barnen och samarbetet mellan avdelningarna fungerar bra. Barnen berättar i samtal att de känner sig trygga och att det är roligt att vara på förskolan.

Personalen uppger att de flesta av barnen har gått på förskolan under längre tid och med tanke på detta kan det tyckas anmärkningsvärt att personalen saknar kunskap om de flerspråkiga barnens bakgrund och hemspråk.

Det är få aktiviteter på förskolan som utgår från att de är ett stort antal barn med annat modersmål och annan kulturell bakgrund. Det språkutvecklande arbete som sker är utifrån att alla barn har samma förutsättningar och språklig bakgrund. Det sker ingen uppföljning eller kartläggning av de flerspråkiga barnens språkutveckling och personalen uppger att de saknar verktyg för att genomföra detta. Flera av pedagogerna uttrycker att modersmålet är hemmets ansvar och att förskolans uppgift är att lära barnen svenska.

Rekommendationer:

- Att förskolan i större utsträckning i planeringen av verksamheten utgår ifrån barnens kulturella och språkliga bakgrund.
- Att förskolans arbete utvecklas så att det i högre grad utgår från barnens olika behov och intressen.

- Att förskolans normer och värden utvecklas med avseende på vuxnas förhållningssätt mot barn.
- Att förskolan utvecklar sitt arbete så att barn med annat modersmål än svenska ges större möjligheter att utveckla sitt modersmål.

Förskolan Prästkragen

Den pedagogiska verksamheten på förskolan Prästkragen är kreativ och varierad, vilket kommer alla barn till del. Skolan har en hög andel förskollärare och är en till synes trivsamt och stimulerande miljö för både barnen och personalen. Vid samtal med barnen berättar barnen att de känner sig trygga och trivs på förskolan. Verksamheten sker i en ändamålsenlig lärandemiljö, både ute och inne.

Personalen på förskolan Prästkragen är delvis medvetna om behovet av att stötta flerspråkiga barn och deras familjer med barnens språkutveckling. Det förekommer bland annat en aktiv informell diskussion bland förskolepersonalen om hur de flerspråkiga barnens erfarenheter och traditioner bättre kan synliggöras och tas tillvara i förskolans verksamhet.

Sammantaget förekommer dock inte i dagsläget någon verksamhet på förskolan med särskilt fokus på språk- och kunskapsutveckling hos barn med annat modersmål än svenska. Förskolan erbjuder ingen form av modersmålsstöd. Förskolan arbetar inte på ett medvetet sätt för att synliggöra och värdesätta barnens språk, egna erfarenheter och ursprung. Förskolan har inte heller någon tydlig kunskapsuppföljning av flerspråkiga barns utveckling i svenska språket. Trots att förskolans verksamhet överlag är kvalitativ finns därför tydliga utvecklingsområden vad avser förskolans förhållningssätt till de flerspråkiga barnen.

Rekommendationer:

- Att Prästkragens förskola i större utsträckning utgår ifrån barnens kulturella bakgrund och livsmiljö. Anknytningen till de flerspråkiga barnens bakgrund och modersmål behöver stärkas.
- Att Prästkragens förskolas kartläggning av de flerspråkiga barnens språkmiljö bör utvecklas.
- Att förskolans normer och värden utvecklas med avseende på vuxnas förhållningssätt mot barn.
- Att förskolan tillgodoser det behov av kompetensutveckling om flerspråkighet som finns.

Per-Olsskolan

Undervisningen på Per-Olsskolan är varierad och individanpassad, dock utgår man inte från att det finns elever med annat modersmål än svenska och annan kulturell

bakgrund. Personalen uppger att de har tillräcklig kunskap om de flerspråkiga barnens bakgrund men att de saknar verktyg för att möta de flerspråkiga elevernas behov.

Eleverna uppger att de tycker skolan är en trygg miljö och att det är roligt att vara i skolan.

Undervisningen i svenska som andraspråk bedrivs som en form av stödundervisning där eleverna går från den ordinarie undervisningen för att delta i ämnet. Modersmålsundervisningen är organiserad så att eleverna som vill delta måste lämna skolan och antingen gå till Risbroskolan eller Alfaskolan. Detta innebär att eleverna måste avstå från ordinarie undervisning även i detta ämne och får till följd att få elever väljer att delta i modersmålsundervisning. Det finns inte heller möjlighet för elever som behöver studiehandledning att få detta, orsaken anges vara att ekonomin begränsar möjligheterna att tillgodose detta behov samt svårigheter med att hitta personal.

Krav på åtgärder:

- Per-Olsskolan erbjuder inte studiehandledning till de elever som är i behov av ett sådant stöd. (5 kap. 2 § grundskoleförordningen)
- Per-Olsskolan erbjuder inte undervisning i svenska som andraspråk enligt författningarnas krav. (2 kap. 15 § grundskoleförordningen)
- Per-Olsskolan erbjuder inte modersmålsundervisning till alla som är berättigade. (2 kap. 9 § grundskoleförordningen)

Rekommendationer:

- Att Per-Olsskolan förbättrar arbetet avseende att utgå från elevernas kulturella och språkliga bakgrund och livsmiljö.
- Att Per-Olsskolan förbättrar arbetet med att individanpassa undervisningen till elevernas olika förutsättningar och behov.

Alfaskolan

På Alfaskolan finns inte utarbetade rutiner för att föra kunskap om de flerspråkiga barnens kultur och språk vidare från förskolan och förskoleklass vidare till grundskolans personal. Bland skolans personal råder osäkerhet om elevernas modersmål och bakgrund. För nyanlända elever sker dock en mer grundlig kartläggning.

I Alfaskolan bedrivs ett aktivt värdegrundsarbete, trots detta förekommer kränkningar bland elever. Värdegrundsarbetet utgår inte från att eleverna kommer från olika kulturella och språkliga miljöer.

Det språk- och kunskapsutvecklande arbetssättet varierar mellan klasserna. Flera av lärarna uppger att de ser som sin främsta uppgift att lära de fler språkiga eleverna att behärska svenska språket samt lägga en grund för svensk kulturtillhörighet. Moders-

måslärarnas uppgift är att stärka elevernas modersmål. Studiehandledning erbjuds bara de finsktalande elever, övriga elever som är i behov får för närvarande inte den möjligheten p.g.a. bristande resurser.

Undervisningen i svenska som andraspråk bedrivs som stödgrupper där fler språkiga elever och elever med svenska som modersmål blandas. Kursplanen i svenska är den som ligger till grund för undervisningen med motivering att skillnaden mellan kursplanerna är små och att samtliga elever bedöms ha samma behov i sin språkliga utveckling.

Den kompetensutveckling som ges knyter inte an till att de finns ett stort antal elever med annan språklig och kulturell bakgrund.

Krav på åtgärder:

- Alfaskolan erbjuder inte undervisning i svenska som andraspråk enligt författningarnas krav. (2 kap. 15 § grundskoleförordningen)
- Alfaskolan erbjuder inte studiehandledning till alla elever som är i behov av ett sådant stöd. (5 kap. 2 § grundskoleförordningen)
- Alfaskolan erbjuder inte modersmålsundervisning till alla elever som är berättigade. (2 kap. 9 § grundskoleförordningen)

Rekommendationer:

- Att Alfaskolan förbättrar sitt språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt så att större fokus läggs på elevernas språk- och kunskapsutveckling. Lärarna bör också arbeta för en tydlig pedagogisk samsyn kring vad detta innebär i undervisningen.
- Att Alfaskolans rektor tillgodoser behovet av kompetensutveckling rörande språkutvecklande arbetssätt, hur man i undervisningen kan ta tillvara elevernas språkliga och kulturella bakgrund samt i svenska som andraspråk.

Uppföljning

Fagersta kommun ska senast den 29 november 2010 redovisa vilka insatser som genomförts eller planerats med anledning av de krav på åtgärder och rekommendationer som Skolinspektionen framfört. Insatserna ska redovisas per förskola respektive skola.

Kommunens redovisning skickas till Skolinspektionen, Box 23069, 104 35 Stockholm.

På Skolinspektionens vägnar

Björn Persson
Avdelningschef

Magdalena Molin
Utredare

I ärendets slutliga handläggning har också deltagit undervisningsråd Elisabeth Ritchey, utredare Ylva Johnsson, undervisningsråd Agneta Ericsson och enhetschef Viveca Serder.